Book-Post

64

To,

If not delivered
please return to :

EDITOR,
THE VEDIC PATH,
P.O. Gurukul Kangri,
(U.P.) 249404.

सर्वंधः अंतरालु प्रागादिदिगुपंक्तीषु एवंविं
शति वर्णांत पूर्वोक्तान् उड्ह चक्रे दिगालीषु
अवकहडादीनां सदचलांतानि लिख मध्या
संगुलालो चतुष्ट्यादंतरमध्ये प्रागादिदिगा
ली चतुष्टये च कोणकोष्ठ वर्जं द्वासके कोष्ठे
षु वृषादीन्द्वादशराशीन् प्रादक्षिण्येन
लिख ततस्तटाग्रमृगास्स्वांवे मकारायाः सं
चावर्गसंविधिनीये वाराः रविभौमौर्ह्बु
धौ गिरुभृगुः शनिः एते सप्तदिक्कादीन
पंचतिथीन मध्ये तावन्निह प्रागादिदिक्रम
ध्वजतकोष्ठ चतुष्के मध्ये कोष्ठे पंचमे

लिख एवमेकाशीतिमितकोष्टकानि वर्णानि
स्युः तत्र त्रेनक्षत्रंगता ग्रहानलिखेत ६८
अस्य वेधज्ञानार्थे रौद्रादिमध्यमचतुष्कं
वेधतो वेधमादिशेत् क्रमशः कुघङछपुष
णठदुथंञजभुधफढानि तत्सर्वतोभद्रं
रौद्राद्वीतरादीन यानि मध्यमाभानि स्रा:
हः पूर्वाषाढोत्तरभाद्रपद्धारभाणि एतेषां
यच्चतुष्कं तस्य वेधतः घङछत्रयाणां वर्णानां
तथा षणठानां तथा धफढ तथा थझञ
ढारङ्गावर्षैर्यथाणां वेधमादिशेत् कथं येत्स्वरङ्गा
स्त्रि दितिसर्वतोभद्रवेधचक्रे वंवर्णवेधं ल्लदारिना

शीना

3

परोपतापेन दुःसहो दुःखाय त्वाश्रितः ॥ ज्ञानमयमपि मन्त्रः क्लिष्टं प्रयोज्य यज्ञालोकहा मु ॥ ७३ ॥ विरोधिवचनैः
मेन्युर्मूढो व्यक्तः प्रकाशते ॥ नमती नैली न स्तोत्रानिन्द्यात्क्षली निवृत्तः करोति ॥ ७४ ॥ निकरप्ययगरीतांसम
पि लोकोत्तमन्यते ॥ पवित्रमपि तन्न त्यानेन मस्यन्तितानुष्ठीम् ॥ ७५ ॥ ध्वजनैः स्वात्मन स्तुत्तु जोपतेग
णवान्परैः ॥ गोपायेर्गोपयद्ता छिद्दारि दैवेनैप्राप्य तिः ॥ ७६ ॥ उत्तम लोक प्राप्यातित दंगं पोष्पतेपदि
चत्प्रसीदति प्रायः पादस्पर्शं गेन न स्वयम् ॥ ७७ ॥ सर्वं जगद्गुच्छानदेष्वेप्रकाश्तिपयतेतरां ॥ मालिनी
मूर्धि गलेवाहोपादस्पृश्ये विशेभक्ते ॥ ७८ ॥ उत्तमं सुचिरैर्नैव विपदोऽभिभवन्त्यलं ॥ राहुग्रसनसंभू
तच्छायां विच्छायपताविधो ॥ ७९ ॥ प्रायः साभावं मुंचति संतः संपत्तितापतां ॥ चंद्रान्तः पतिताः पादा
स्तिग्मांशो रस्य तस्तुतः ॥ ८० ॥ तुल्यं परोपितापि त्वं क्षुद्रयोः साधुनीचयोः ॥ नदाहे त्वलितो मे दश्मद
नल्वेइपो क्वचित् ॥ ८१ ॥ नभाति वच्छो वैयात्यं नदृग्वाभाति वाश्मनि ॥ श्रेष्ठानंदूषणं गङ्के दूषणं कि
ल लोचने ॥ ८२ ॥ दुर्मनाः स्वात्मकृत्यापो विस्मृत्यापि सतां दृशः ॥ गोमयं श्रीनिवासोऽपि नशपापिन
पनो हरम ॥ ८३ ॥ गुणाम्नार्ध्यं तिष्ठन्तो नताति केवलाकचित् ॥ स्फाटिकं भाजनं मन्ने काकि

हं:
१२

न्या पि नात्प्रहृते ॥ ८४ ॥ ज्ञात्वा स्तु नु स्वतो भाति यथैव जनता गतः ॥ यथेंद्रः हृदयस्था पंचाकाशे नतथा
वशि ॥ ८५ ॥ न जन्मानि नैनमन्ये नैव पर यात्रोप नीच नं ॥ वल्लिमुक्ते न काके मध्यः स्यात् हृयतिन कोकिलः ॥
८६ ॥ संतोषवत्तनये पुष्पमाकृशिक्षक पूनागाग्रः ॥ स्वसंशोभितन्नु भोभिद्राय वर्णौघ स्वाचन क्रियरः ॥ ८७ ॥ ज्ञा
पते दुर्गतो व्याख्याकालेन ख्यो पिदुर्गतः ॥ भविता श्मशानमुद्यानमुद्यानं च श्मशानमूनत् ॥ ८८ ॥ द्वै
रवमरैव हतमुभंस्यान्मुखकारणं ॥ उत्सवेनं जय त्वा पुत्र वादं नमस्ते संस्कृतौ ॥ ८९ ॥ संतुष्टस्तु तमः स्तु
त्याधनेन महत्ताधमः ॥ प्रसीदेत्तिज्ञपैर्दैवा वलिभिर्भून विग्रहाः ॥ ९० ॥ न कदाचित्स्वतो चेतः प्रस
रत्यधकर्मसु ॥ तोयेषु ड्डुनमध्यंतः स्पर्शैराश्यानन्तो व्रडोत ॥ ९१ ॥ स्वज्ञातीय विघातायमहात्मयं इश्य
तेन रणं ॥ श्येनो विहंगमानेव हिनस्ति न भुजंगमान ॥ ९२ ॥ गुरुः प्रोडानोद्देशात् चेयंतिन भक्ति
तः ॥ द्वयधघानीतिगोर्गेहे पोषतेन न तु धर्मनः ॥ ९३ ॥ महत्तां तारु शंखे ज्ञो यज साध्यत्य नौ जनः ॥ स्वल्पं पा
ति प्रकाशेन तारका हि विवस्वतः ॥ ९४ ॥ ज्ञातादातव्यपात्रवस्था त्यक्तविद्यां गोहे गेहे याचकानाम
संख्याः ॥ चिंतारत्नस्फाटिकस्तत्वे विद्याहीमा गेरे शवः संत्य संख्याः ॥ ९५ ॥ गुणाकुर्वैतिदूत राम

त्वं दूरेऽपि वसन्तो सन्तं॥ कीनके बंधुमहाबलाय माया निकटे पदः॥९६॥ चाठता श्रयवशो न पदार्थै
र्धीयते न दर्नुवारि गुणवान्॥ ते गुणो भवति मंजुरमे अस्तु के तो हि मुखे फूत्कृतशब्दः॥९७॥
नराः संस्कारा हीजायन्ति किल केचित्सुकृतिनः समानायां जातावपि च पतिसिम्नाम मतिविधि
पि॥ श्रवं दृष्टांतो स्फुटपरिचयाद् प्य सम्मतः॥ सुकाः श्लोकान्यं कं प्रभवति न का कं कं चि
द्वि॥९८॥ धनमपि परदत्तं दुःखमौचित्यभाजां भवति हृदि दत्तं देवनं दकारी तरेसाम॥
मलयजरसबिंदुर्बाधते नेत्रमंतर्जनयति च स एवाह्लादमन्यगात्रे॥९९॥ कार्तक्रमे
णापरिणामकशादनार्हो भावयं भवंति किल पूर्वे स तौ च तृष्णा॥ मृक्करपाणिर्जलदलोप
कण्ठनीयान्संपद्यते सु शिरके चिचकर्द्धमद्यो॥१००॥ रूपं कुसुमदेवेन कविना के
न निर्मितः॥ दृष्टांतकलिकानाम कंठे मित्ता कविमानसे॥१०१॥ इति श्रीकुसुमदेवकृतं दृ
ष्टांतशतकं समाप्तं संपूर्णम्॥ शुभमस्तु॥ राम॥ संवत् १८९[illegible]॥ लिखितं घनेश्याराम
भाटी॥ यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते॥

तानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः तेषाᳫं सहस्रयोजनेव धन्वानि
तन्मसि ।५९। येपथाम् ॥ येपथाम्पथिरक्षय ऐलबृदा आयु
र्युधः तेषाᳫं सहस्रयोजनेवधन्वानि तन्मसि ॥६०॥ येतीर्थानि
। येतीर्थानि प्रचरन्ति सृकाहस्ता निषङ्गिणः तेषाᳫं सहस्रयोजने
वधन्वानि तन्मसि ।६१। येन्नेषु । विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जना
न् । तेषाᳫं सहस्रयोजनेवधन्वानि तन्मसि ।६२॥ य एतावन्तः ॥
यऽएतावन्तश्च भूयाᳫंसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे तेषाᳫं सहस्र
योजनेवधन्वानि तन्मसि ।६३॥ नमोस्तु । रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां

३६०

वर्षमिषवः तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशो
र्ध्वाः ॥ तेभ्यो नमो ऽस्तु ते नो ऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो
द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६४॥ नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो येऽन्तरिक्षे येषां
वात इषवः तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदी
चीर्दशोर्ध्वाः तेभ्यो नमोऽस्तु ते नो ऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्वि
ष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६५॥ नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये पृ
थिव्यां येषामिषवः तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशो
दीचीर्दशोर्ध्वाः तेभ्यो नमोऽस्तु ते नो ऽवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो

श्चिलेऽ सर्वमोतंप्रजानांतन्मेमनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥६॥ सुषार
थिरश्वानिवयन्मनुष्यान्नेनीयतेभीशुभिर्वाजिनऽइव । हृत्प्रतिष्ठंय
दजिरंजविष्ठंतन्मेमनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥७॥ इतिश्रीरुद्रजपे
प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ श्रीः ॥ ॥ॐ सहस्रशीर्षापुरुष ॥ सहस्रशीर्षा
पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ सभूमिꣳ सर्वतस्पृत्वात्यतिष्ठद्द
शाङ्गुलम् ॥१॥ पुरुषएवे ॥ पुरुषएवेदꣳ सर्वंयद्भूतंयच्चभाव्यम्
उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥२॥ एतावानस्य ॥ म
हिमातोज्यायाꣳश्चपुरुषः पादोस्यविश्वाभूतानित्रिपादस्यामृतंदि

वि ॥३॥ त्रिपादूर्ध्व ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोस्येहाभवत्पु

नः ॥ ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥४॥ ततो विरा

ट् ॥ ततो विराडजायत विराजो अधिपुरुषः सजातोत्यरिच्य

त पश्चाद्भूमिमथोपुरः ॥५॥ तस्माद्यज्ञात् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्व

हुतः संभृतं पृषदाज्यं ॥ पशूंस्तांश्चक्रे वायव्यानारण्याग्राम्याश्च

ये ॥६॥ तस्माद्यज्ञात् ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञि

रे ॥ छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥७॥ तस्मादश्वाः ॥

तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः ॥ गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्मा

द्वितीयः ॥ तृतीयः पिता जनितौषधीनामपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा ॥ २ ॥

मीढुष्टम शिवतम ॥ १ ॥ त्विंकिरिद्दु त्विलोहित ॥ २ ॥ सहस्राणि

सहस्रशः ॥ ३ ॥ व्यस्त्या सहस्राणि ॥ ४ ॥ वयं सोम ॥ व्रते तव

मनस्तनूषु बिभ्रतः प्रजावन्तः सचेमहि ॥ १ ॥ ॥ एष ते रुद्र भागः

॥ १ ॥ अव रुद्रम् ॥ २ ॥ भेषजमसि ॥ भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजं

म् ॥ सुखं मेषाय मेष्यै ॥ ४ ॥ त्र्यम्बकं यजामहे ॥ सुगन्धिं पुष्टि

वर्द्धनम् ॥ उर्वारुकमिव बन्धना [illegible] न्मृत्योर्मुक्षी

य मामृतात् ॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पतिवेदनम् ॥ उर्वारुक

यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६६॥ इति श्रीरुद्रजपे पंचमोध्यायः ॥श्री॥ ॐ अथानुवाकः ॥ ॐ नमस्ते षोडशर्चं पुनः पठित्वा ३६॥ ए
षते रुद्र भागः सहस्वस्राम्बिकया तं जुषस्व स्वाहैषते रुद्र भागऽआखु
स्ते पशुः ॥१॥ अव रुद्रमदीमह्यव देवं त्र्यम्बकम् । यथा नो वस्य
सस्करद्यथा नः श्रेयसस्करद्यथा नो व्यवसाययात् ॥२॥ नमस्ते ॥३॥
याते ॥४॥ न तम् ॥ न तं विदाथ यऽइमा जजानान्यद्युष्माकमन्तरं ब
भूव ॥ नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृपऽउक्थशासश्चरन्ति ॥५॥
विश्वकर्मा हि ॥ विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देवऽआदिद्गन्धर्वोऽअभव

नान्तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥३॥ यत्प्रज्ञानम् ॥ य
त्प्रज्ञानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु ॥
यस्मान्न ऋते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिव
सङ्कल्पमस्तु ॥४॥ येनेदम् ॥ येनेदम्भूतं भुवनम्भविष्यत्प
रिगृहीतममृतेन सर्वम् ॥ येन यज्ञस्तायते सप्तहोता त
न्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥५॥ यस्मिन्नृचः साम
यजूꣳषि यस्मिन्प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाराः यस्मि

ऽत्वा ४ ॥ इति केचित्पठंति ॥ सहस्तोमाः सहछंदस ॥ स
हस्तोमाः सहछंदस आवृतः सहप्रमा ऋषयः सप्तदैव्याः ।
॥ पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा ॥ ऽ अन्वालेभिरे रथ्यो न रश्मीन्
॥ यज्जाग्रतः ॥ यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवै
ति । दूरंगमं ज्योतिषां ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसंक
ल्पमस्तु ॥२॥ येन कर्माणि ॥ येन कर्माण्यपसो मनीषि
णो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः । यदपूर्वं यक्षमन्तः प्रजा

रान्तहस्ते बिभृष्यस्तवे ।। मित्राङ्गिरित्रैताकुरुमाहिं३सीः पुरुषञ्जगत् ।।
३ ।। शिवेन वचसा ।। त्वा गिरिशाच्छावदामसि ।। यथा नः सर्वमिज्जग
दयक्ष्मं३ सुमना असत् ।।४।। अध्यवोचत् ।। अध्यवोचदधिवक्ता
प्रथमो दैव्यो भिषक् ।। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यो
ध[illegible] राचीः परासुव ।।५।। असौ यः ।। असौ यस्ताम्रो अरुण
उत बभ्रुः सुमङ्गलः ये चैनं३ रुद्रा अभितो दिक्षु श्रिताः सहस्र
शो वैषां३ हेड ईमहे ।।६।। असौ यः ।। असौ योवसर्पति नीलग्री
वो विलोहितः ।। उतैनं गोपा अदृश्रन्नदृश्रन्नुदहार्य्यः सदृष्टो म

९०

इयातिनः॥७॥ नमोस्तु॥ नमोस्तु नीलग्रीवाय॥ सहस्राक्षाय मीढुषे
॥ अथो येऽ अस्य सत्वानो हन्तेभ्योकरन्नमः ८॥ प्रमुञ्च॥ प्रमुञ्च धन्वा
नस्त्वमुभयोरार्त्न्योर्ज्याम्॥ याश्चते हस्तऽइषवः॥ परा ता भगवो
वप॥९॥ विज्यन्धनुः॥ कपर्दिनो विशल्यो बाणवाँ२ ॥ऽउत॥ अ
नेशन्नस्य याऽइषवऽआभुरस्य निषङ्गधिः॥१०॥ याते॥ हेतिर्मी
ढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः॥ तयास्मान्विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परिभु
ज॥११॥ परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः॥ अथो यऽइ
षुधिस्तवारेऽअस्मन्निधेहितम्॥१२॥ अवतत्य धनुः॥ अव

९०

तत्यधनुष्ट्वं सहस्राक्ष शतेषुधे॥ निशीर्य्य शल्यानां मुखा। शि
वोनः सुमना भव॥१३॥ नमस्त॥ नमस्तऽआयुधायानातताय धृ
ष्णवे। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने॥१४॥ मान:॥
मानो महान्तमुत मानोऽअर्भकं मानऽउक्षन्तमुत मानऽउक्षितम्
॥ मानो वधीः पितरं मोत मातरं मानः प्रियास्तन्वो रुद्ररी
रिषः॥१५॥ मानस्तोके॥ तनये मानऽआयुषि मानो गोषु मानोऽ
अश्वेषु रीरिषः॥ मानो वीरान्रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तः सद
मित्त्वा हवामहे॥१६॥ [illegible] ॥ नमो हिरण्यबाहवे॥ सेनान्यो दि

शाञ्च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः श

ष्पिञ्जराय त्विषीमते पथीनां पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीति

ने पुष्टानां पतये नमो नमो बभ्लुशाय ॥१७॥ नमो बभ्लुशाय व्या

धिनेऽन्नानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगतां पतये नमो नमो रोहि

ताय ॥१८॥ नमो रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्त

ये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां प

तये नमो नमः उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमो नमः

कृत्स्नायतया ॥ नमः कृत्स्नायतया धावते सत्वनां पतये नमो

वायचनमःऽआशुषेणायचाशुरथायचनमःशूरायचावभेदिने

चनमोबिल्मिने।३४।नमोबिल्मिनेचकवचिनेचनमोवर्म्मिणे

चवरूथिनेचनमःश्रुतायचश्रुतसेनायचनमोदुन्दुभ्यायचाह

नन्यायचनमोधृष्णवे।३५।।नमोधृष्णवे।चप्रमृशायचनमो

निषंगिणेचेषुधिमतेचनमस्तीक्ष्णेषवेचायुधिनेचनमःस्वायुधाय

चसुधन्वनेच३६।।नमःस्रुत्याय।।चपथ्यायचनमःकाट्यायच

नीप्यायचनमःकुल्यायचसरस्यायचनमोनादेयायचवैशन्ताय

च नमः ऊप्याय ॥३७॥ नमः कूप्याय। चावट्याय च नमो वीध्र्या
य चातप्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो वर्ष्याय चा
वर्ष्याय च नमो वात्याय च ॥३८॥ नमो वात्याय। च रेष्म्याय
च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च नमः ॥ सोमाय च रुद्रा
य च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः शङ्गवे ॥ नमः शङ्गवे
। च पशुपतये च नमः उग्राय च भीमाय च नमो ग्रेवधाय
च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षे

ज्जाता ऽ अजावयः ॥ ८ ॥ तं यज्ञम् ॥ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जा
तमग्रतः । तेन देवा ऽ अयजन्त साध्या ऽ ऋषयश्च ये ॥ ९ ॥ यत्पुरुषम् ॥
यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ॥ मुखं किमस्यासीत्किं
बाहू किमूरू पादा ऽ उच्येते ॥ १० ॥ ब्राह्मणोस्य ॥ ब्राह्मणोस्य मुखमा
सीद्बाहू राजन्यः कृतः । ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो ऽ अजाय
त ॥ ११ ॥ चन्द्रमा मनसः ॥ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो ऽ अजा
यत ॥ श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥ १२ ॥

नाभ्याऽआसीत् ॥ नाभ्याऽआसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णोद्यौः समवर्त

त ॥ पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाꣳ अकल्पयन् ॥१३॥

यत्पुरुषेण ॥ हविषा देवा यज्ञमतन्वत ॥ वसन्तोस्यासीदा

ज्यं ग्रीष्मऽइध्मः शरद्धविः ॥१४॥ सप्तास्य ॥ सप्तास्यासन्परि

धयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ॥ देवा यद्यज्ञं तन्वाना ऽअबध्न

न्पुरुषं पशुम् ॥१५॥ यज्ञेन यज्ञम् ॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त

देवास्तानि धर्म्माणि प्रथमान्यासन् ॥ ते ह नाकं महिमानः

शोफः पादस्फोटो विपादिका ॥ किलासं सिध्म कच्छ्वां तु पामपामा विचर्चिका ॥ कण्डूः खर्जूश्च
कण्डूया विस्फोटः पिटकः स्त्रियां ॥ व्रणोऽस्त्रियामीर्ममरुः क्लीबे नाडीव्रणः पुमान् ॥ को
ठो मण्डलकं कुष्ठश्वित्रे दुर्नामकार्शसी ॥ अनाहस्तु विबंधः स्याद्ग्रहणीरुक्प्रवाहिका ॥
प्रच्छर्दिका वमिश्च स्त्री पुमांस्तु वमथुः समाः ॥ व्याधिभेदा विद्रधिः स्त्री ज्वरमेहभगंदराः ॥
श्लीपदं पादवल्मीकं केशघ्नस्त्विन्द्रलुप्तकः ॥ अश्मरी मूत्रकृच्छ्रं स्यात्पूर्वे शुक्रावधेस्त्रिषु ॥ रोगहार्यगदंकारो भिषग्वैद्यौ चिकित्सके ॥
वार्त्तो निरामयः कल्य उल्लाघो निर्गतो गदात् ॥ ग्लानग्लास्नू आमयावी विकृतो व्याधितो
ऽपटुः ॥ आतुरोऽभ्यमितोऽभ्यान्तः ॥ समौ पामनकच्छुरौ ॥ दद्रुणो दद्रुरोगी स्यादर्शोरोगयु
तोऽर्शसः ॥ वातकी वातरोगी स्यात्सातिसारोऽतिसारकी ॥ स्युः क्लिन्नाक्षे चुल्लचिल्लपि
ल्लाः क्लिन्नेऽक्ष्णि चाप्यमी ॥ उन्मत्त उन्मादवति श्लेष्मलः श्लेष्मणः कफी ॥ न्युब्जो भुग्ने

गर्भजाली=२ प्रसवमासस्य=१

तीजायापतीभार्यापती दंपती ॥ गर्भाशयो जरायुः स्यादुल्बं च कललो ऽस्त्रियां ॥ सूतिमासो वैजननो

गर्भो भ्रूण इमौ समौ ॥ तृतीया प्रकृतिः शंढः क्लीबः षंढो नपुंसकं ॥ शिशुत्वं शैशवं बाल्यं बाल्यभावस्य=२

तारुण्यं यौवनं समे ॥ स्यात्स्थाविरं तु वृद्धत्वं वृद्धसंघे ऽपि वार्द्धकं ॥ पलितं जरसा शौक्ल्यं केशादौ ॥ वृद्धभावस्य=२

अतिबालाया=४ विस्रसा जरा ॥ स्यादुत्तानशया डिंभा स्तनपा च स्तनंधयी ॥ बालस्तु स्यान्माणवको वयस्थ: षोडशवर्षपर्यंतस्य

तरुणो युवा ॥ प्रवयाः स्थविरो वृद्धो जीनो जीर्णो जरन्नपि ॥ वर्षीयान्दशमी ज्यायान् पूर्व अतिवृद्धस्य=५

ज्येष्ठभ्रातु=४ जस्त्वग्रियो ऽग्रजः ॥ जघन्यजे स्युः कनिष्ठयवीयो ऽवरजानुजाः ॥ अमांसो दुर्बलश्छातो बल कनिष्ठभ्रातु=४

वान्मांसलो ऽंसलः ॥ तुंदिलस्तुंदिकस्तुंदी बृहत्कुक्षिः पिचंडिलः ॥ अवटीटो ऽवनाट बृहत्कुक्षे=३

नम्रनासिकस्य=२ श्चावभ्रटो नतनासिके ॥ केशवः केशिकः केशी वलिनो वलिभः समौ ॥ विकलांगस्तु

पोगंडः खर्वो ह्रस्वश्च वामनः ॥ खरणाः पुंसि कासस्तु नवष्ककः पुमान् ॥ शोफस्तु स्थवपुः

निसर्गस्थाधिरोगस्य=२ प्रशस्तकेशस्य=२